

TEORIE, ARTĂ, ESTETICĂ

A FI MIORITIC

BEING MIORITIC

Vlad PÂSLARU,
doctor habilitat, profesor universitar, Institutul de Științe ale
Educației, Chișinău

The ballad of Miorița, a popular Romanian masterpiece, had a positive influence on the great writers, and everybody familiar with literature, at the same time provoking contradictory opinions among highly cultivated people.

Disputing those who support the idea that to be mioritic is to be weak, the author presents his own point of view about the ballad's educational value- that of an insigne of Romanian cultural and spiritual identity.

Definirea baladei populare *Miorița* drept *capodoperă a creației populare românești*¹ o situează și în centrul preocupărilor pentru definirea identității națiunii române și a formării identității etnice prin educație.

Există însă și un motiv de altă natură pentru abordarea acestui subiect în studiul nostru, unul de prevenire și de profilaxie axiologică a mediului intelectual pedagogic, și nu numai: faptul că balada *Miorița* este interpretată prea des, în școli, doar într-un aspect colateral (descrierea unor realități ale feudalismului timpuriu sau, mai nou, ca reprezentare a fenomenului transhumanței), în cotidian fiind încurajată tacit opinia sintetizată de expresia *Ce să-i faci, suntem mioritici...*, conform căreia moldovenii/românii nu și-ar

merita alt destin, deoarece sunt determinați congenital să se conformeze vitregiilor istoriei și să se resemneze, nefiind capabili pentru decizii temerare în confruntarea răului etc. Lucrul cel mai grav este că afirmații de acest gen sunt făcute de intelectualii autohtoni, cărora le urmează și omul de rând, deja indoctrinat de școala comunismului prin interpretări ideologice tendențioase ale valorilor artistice naționale. Știindu-se că operele de artă există nu numai datorită creatorilor lor, dar și, în măsură semnificativă, datorită receptorilor acestora, ținuta ideologică a vechiului regim a fost cultivarea unui consumator de literatură și artă semidoct, receptiv la fenomenele de suprafață și incapabil să penetreze esențele fenomenului artistic.

S-a produs astfel, dacă nu un paradox, cel puțin o contradicție de fond în autoidentificarea noastră axiologică: pe de o parte, prin reprezentanții cei mai de seamă ai națiunii române - V.Aleksandri, Al.Odobescu, D.Zamfirescu, T.Maiorescu, G.Ibrăileanu, O. Densușianu, M.Sadoveanu, L.Blaga, I.Pillat, E.Lovinescu,

¹ „În toată structura ei, această baladă unică este așa de artistică, plină de o simțire așa de înaltă pentru natura eternă, încât eu o socotesc drept cea mai nobilă manifestare poetică a neamului nostru.”[M.Sadoveanu, 1]

C.Brăiloiu, M. Eliade, I.Muşlea, D.Botta, H.Stahl [2], prin manualele de literatură și cuvântul inspirat al profesorilor și oamenilor de literatură și artă, declarăm balada *Miorița* drept capodoperă a creației noastre populare (iar calitatea de capodoperă presupune, obligatoriu, că respectiva creație *exprimă esența ființării noastre*), iar pe de alta - ne lamentăm sau ne autoironizăm cu *Ce să-i faci, suntem mioritici...* Se atestă și o altă opinie, mai moderată, potrivit căreia valorile exprimate de *Miorița* ne caracterizau esențial doar atunci când aceasta a fost descoperită și publicată, nu și acum, națiunea română avansând cu mult peste mesajul mioritic prin creațiile pe care le-a produs ulterior. Deși această opinie, în mare, este adevărată, să nu uităm că progresul în literatură și artă se produce diferit de progresul tehnico-științific, căci dacă plugul de fier a eliminat plugul de lemn, creația lui Eminescu n-a eliminat *Miorița* și nici nu s-a situat mai sus pe scara ierarhică a valorilor artistice (dacă aceasta ar exista), cu atât mai mult creația lui T.Arghezi, N.Stănescu, Gr.Vieru, de ex., n-a eliminat și nu s-a situat pe o treaptă superioară creației lui Eminescu, deoarece, în virtutea *principiului superizării* [C.Radu, 3], operele de literatură și artă reprezintă entități în pulsul conștiinței artistice a poporului.

Problema identității fiind una la zi în perioada destrămării URSS, construcției statale a ex-republicilor unionale, reconstrucției sociale a țărilor ex-comuniste și proceselor de europenizare și globalizare, a devenit una centrală și în domeniul re-conceptualizării educației și învățământului. [cf. *Concepția...*, 4]. Dar efortul nostru de a obține un răspuns neechivoc la această întrebare de la profesorii școlari, în majoritate, de limba și literatura română, deci de la niște profesioniști, s-a rezultat cu doar câteva

opinii modeste pentru *da* sau *nu*, deși dangaua de „*a fi mioritici*”, exprimată cu regret sau (auto)ironic, persistă în paginile ziarelor și în emisiunile radio și TV, ba chiar și în adunări ale oamenilor de creație, uneori mânuitorii ei fiind persoane valoroase în domeniul profesional și cel public. Această înțelegere a *mioriticului* în cotidian este frecventă și în România, pe care asuprirea națională a afectat-o mai puțin decât pe etnicii români din intrariveranul Prut-Nistru, de la 1812 încoace.

Mioriticul deocamdată nu este definit științific, termenul fiind utilizat mai des doar cu valoare de determinativ poetic (*plai mioritic*) sau estetic *spațiu mioritic* [L.Blaga, 5]. Forma cuvântului sugerează însă că aria lui semantică trebuie să fie centrată pe mesajul artistic al baladei *Miorița*, adică pe valorile poetice, filosofice, morale, educaționale ale acesteia.

A fi mioritic este o expresie neaoșă, cu conotație preponderent negativă, de persiflare și ironizare, sensul acordat acesteia de către tânguitori și persiflatori fiind cel de *laș* (baciul moldovean ar fi acceptat să moară fără să lupte), de *supus* celui puternic, pentru a supraviețui (*Capul plecat sabia nu-l taie*), de *supus* în sens creștin (*iar celui ce te lovește peste obrazul drept, întoarce-i-l și pe celălalt*. - Matei, 5, 39), apoi și sensul filosofic de *împăcat* cu destinul, *resemnat* în fața sorții/morții etc. Acestea însă sunt sensurile *extraestetice*, influențate *ideologic*, ale baladei.

Baladei *Miorița* i s-a consacrat un număr enorm de lucrări. Cele mai reprezentative sunt incluse de I.Chimet în primul din cele patru volume ale antologiei *Dreptul la nemurire* [2], carte prețioasă mai ales prin scopul pe care și l-a propus: să adune sub aceleași coperte

lucrările prin care națiunea română are dreptul să se declare ca atare și să dăinuie în istorie. Cele 19 studii despre balada *Miorița* sunt semnate de V.Alecsandri, Al.Odobescu, T.Maiorescu, G.Ibbrăileanu, O.Densușianu, M.Sadoveanu, L.Blaga, E.Lovinescu, C.Brăiloiu, M.Eliade etc. Autorii descoperă baladei multiple sensuri, inclusiv unul religios, dar nici unul dintre ei nici măcar nu sugerează faptul că *Miorița* ar avea sensul promovat de mânuitorii expresiei *Ce să-i faci, suntem mioritici...* N-am întâlnit o astfel de interpretare nici la alți exegeți ai baladei.

Or, balada *Miorița* trebuie examinată în calitatea pe care o are – de capodoperă a folclorului românesc, deci ca și **expresie artistică a esenței națiunii române**, căci numai astfel putem obține un răspuns adevărat la întrebarea din titlu.

Starea îndelungată de luptă a românilor pentru menținerea temeliiilor neamului și-a aflat cea mai profundă și neîntrecută realizare artistică și filosofică în balada *Miorița*, în care constituirea unității Omului, Universului, Cosmosului, Naturii a creat un timp mitologic, care încifrează artistic esența ființării românilor într-un *spațiu sacralizat prin locuire* [Heraclit, 6; Heidegger, 7]. Pretextul pe care s-a construit subiectul baladei este confruntarea imaginară și presupusă, dar posibilă, între violența acaparatoare de bunuri materiale și preocuparea pentru comunicarea unui mesaj spiritual, care vine să descifreze misterul ce leagă viața de moarte, materia de spirit, timpul de spațiu.

Esența omului ține de atitudinea lui față de colectivitatea etnică, deoarece numai prin familia, neamul, poporul și

națiunea sa omul devine veșnic. Copilul care s-a născut azi nu este numai fiul părinților săi, ci al tuturor generațiilor de părinți și copii ai neamului care s-au născut unii pe alții în decursul mileniilor, până la fiul de azi al neamului. Fiecare om poartă în sângele său - și aceasta nu-i o metaforă, ci o lege biologică - întregul neam. Iată de ce moartea nefirească a baciului moldovean, ce va să aibă loc în balada *Miorița*, este văzută de geniul popular drept o oprire fatală a întregului Univers, cuprinzând în sine Natura, Cosmosul și Spiritul. Această *posibilă* stare este anulată prin investirea baciului moldovean cu o misiune specială: de a fi nu numai mesagerul propriei lumi, dar și al lumii de care aparține, el trebuind să *lase lumii de după el un mesaj*. Prin urmare, baciul moldovean nu este un personaj comun; el este poate cel mai important personaj-simbol în literatura noastră populară și scrisă. În această calitate a sa, baciul moldovean „se adresează... unor ascultători care vor apărea mai târziu”, scrie I.Chimet. „Aici, nu e vorba de testamentul său personal cum s-a crezut de atâtea ori, ci, poate, de testamentul întregii sale lumi” [I.Chimet, 2, p.106] (evid. n. - VI.P.), prin aceasta manifestându-se și actualitatea continuă a *Mioriței*, ca și a oricărei opere de indiscutabilă valoare. Întrebându-se despre ce fel de lume este vorba în mesajul baciului, I.Chimet apreciază că aceasta este o lume a *Adevărilor și Legii tuturor*, care sintetizează „acel adevăr esențial,...care descoperă marea taină a existenței și către care se îndreaptă fascinată, în chip obscur sau deliberat, conștiința fiecăruia” [Ibid.]. „Adevărul *Mioriței*, conchide autorul, spune că **răul oricât de bine organizat, nu poate altera infinita armonie a universului**, cu alte cuvinte, **eternitatea**.

Dar, *descoperind eternitatea universului descoperi propria ta eternitate...*” [Ibid.] (evid. n.-VI.P.). „De aceea, ciobanul nici nu încearcă vreun gest, oricât de vag, de apărare personală, pentru el realmente importantă fiind doar operația de încifrare a tainei despre viață și moarte și cel mai sigur mod de a-i asigura supraviețuirea fiind de a o transfera în cântec și de a o pune astfel pe buzele tuturor.”[Ibid.]

Pe de altă parte, analiza textologică arată că textul care reprezintă balada *Miorița*, cel publicat de V.Alecsandri, nu conține nici o dovadă că baciul moldovean ar fi acceptat să moară fără să lupte. Versul *De-a fi să mor* indică doar o prezumție: în bătălie, la război este firesc să mori sau să fii rănit. Baciul moldovean nu respinge confruntarea cu cei doi și nu „se pregătește de moarte”, ci acceptă că în lupta cu agresorii săi *ar putea să-i fie dat să moară* – anume acesta este sensul lui *De-a fi să mor* - de aceea *își grijește sufletul*, dictându-i mioarei nu o îndreptățire lașă, nici o supunere sau resemnare, ci *un testament spiritual*, care îi descoperă esența și îl prezintă ca pe un bărbat *frumos la chip (Mîndru ciobănel / Tras printr-un inel, / Fețișoara lui – spuma laptelui, / Mustăcioara lui – spicul grâului, / Ochișorii lui – mura câmpului, / Perișorul lui – pana corbului) și frumos la suflet* (cu aleasă iubire de mamă, cu grijă sensibilă la durerea celor dragi în cazul în care ar muri), cu *o frumoasă viziune asupra lumii*, a cărei parte indispensabilă este, arătându-se astfel ascultătorului/cititorului mai mult decât un personaj pozitiv; el este *un om total*, un om împăcat cu lumea și cu sine.

Nici sensul religios al baladei *Miorița* nu este asociat cu ideea de *su-*

punere. Baciul moldovean, *în misiunea sa testamentară*, se aseamănă cu Mântuitorul, care urmează a fi răstignit. El știe că va fi răstignit, dar nu merge la luptă împotriva celor care-l vor urca pe cruce, ci își urmează misiunea.

În misiunea sa apostolică, baciul moldovean nu este o idee abstractă; el răspunde misiunii fiecărui om comun – de a lăsa lumii, prin copiii săi, cărora le dă numele și asemănarea sa fizică și spirituală, *un mesaj despre cine este el*, despre măsura în care sufletul său s-a împlinit și s-a mântuit. De aceea baciul moldovean nu poate fi considerat un supus nici în sens religios.

Nici resemnarea filosofică nu-i este caracteristică baciului. El este mai degrabă unul dintre *creatorii* daci ai creștinismului decât un îndemn la supunere oarbă destinului, fie și un destin identificat poetic cu Dumnezeu. Se știe că pe pământurile Daciei în curs de romanizare misiunea de răspândire a creștinismului n-a întâmpinat nici o împotrivire, iar sursele istorice, culturologice și etnologice arată că „poporul român se numără printre cele mai vechi popoare creștine din Europa”, propovăduirea creștinismului pe aceste meleaguri datând din sec. I [D.Pop, 8, p. 311], prin creștinare realizându-se „un fenomen *de omologare* a unor universuri religioase diverse și multiforme” [M.Eliade, 9, p. 390] (evid. n.-VI.P.), în care elementele păgâne dacice s-au impus uneori ca definitorii în creștinism, precum este ideea creștinismului cosmic țărănesc, potrivit căreia „divinitatea este omniprezentă; ea sălășluiește în natura înconjurătoare, în firul ierbii și în bobul de grâu, în ramurile arborilor și în susurul izvoarelor etc.” „Dumnezeu vede și aude tot, *apără, iartă*, pentru că *e bun și milos*”. [D.Pop, 8, p. 315]

Ideea însăși de supunere, în creștinism, învăluită în mister, dacă este tratată liniar, lasă discret să se înțeleagă că ea „nu exclude atitudinea demnă față de omul rău ... sau combaterea răului din lume” [nota 5, p. 9, *Noul Testament*]: iar celui ce te lovește pe obrazul **drept**, întoarce-i-l și pe **celălalt** [Matei, 5-6, 40] (evid. n.-VI.P.). Cineva îl poate lovi pe un altul pe obraz doar stând în fața lui. Majoritatea oamenilor sunt dreptaci, deci cel care lovește, lovește obrazul din *stânga* celui alt, obrazul din dreapta putând fi lovit doar de un stângaci. Prin urmare, **obrazul drept** poate fi considerat o metaforă – *omul drept, esența pozitivă a omului, „care are ceva din sfințenie”* [N.Iorga, 10, p. 49]². Dacă cineva lovește un om drept – acel om, conform Evangheliei, trebuie să-i arate *nedreptului!* **celălalt** obraz al său, adică *cealaltă față*, *cealaltă esență* a sa – aceea de *a se opune răului*, calitatea de a fi *drept* (sfânt) *îndreptându-l* să-și apere *identitatea de drept*, împluternicindu-l să contracareze răul. Omul *drept*, la români, este și un om care se află în sfera adevărului: *a spune drept*, menționează N.Iorga, înseamnă *a spune adevărat*. [Ibid., p.52]. Baciul moldovean le arată celor doi agresori *celălalt* obraz al său – *testamentul*, a cărui valoare, așa cum s-a arătat mai sus, reprezintă o armă invincibilă în lupta cu răul!

² *Dreptul* la români, arată N.Iorga, „are două înțelesuri: unul juridic și altul de „concepție de caracter fundamental, pe care se sprijină întregul așezământ social al națiunii românești.” [10, p.51], iar „*Dreptatea* nu este altceva, decât recunoașterea și proclamarea *dreptului*. *Dreptatea* aceasta este un lucru sacru. Și de aceea se spune *sfința dreptate*.” [Ibid.]

A fi mioritic nicidecum nu înseamnă deci să fii tolerant cu cel care-ți distruge ființa. A fi mioritic înseamnă a-ți conștientiza ființa în armonia materiei și spiritului, înseamnă a te ști o creangă de aur în copacul lumii zidite de Marele Creator.

Nu este în susținerea lui „*a fi mioritic*”, în sensul de supuși celui puternic, nici expresia *Capul plecat, sabia nu-l taie*, care nu-i decât o trunchiere a proverbului românesc *Capul plecat sabia nu-l taie, dar nici soarele nu vede!* – și aceasta o mărturie a denaturării prin ideologic a valorilor naționale.

Un element deosebit de semnificativ al baladei, peste care trec cu ușurință nejustificată tânguitorii întru *suntem mioritici*, este spațiul în care se desfășoară acțiunea. (Orice acțiune se desfășoară într-un spațiu). Acesta este unul *sacru*: *Pe-un picior de plai, / Pe-o gură de rai*, re-denumit de L.Bloga *spațiu mioritic*. Dincolo de semnificația estetică, filosofică, morală și creștinească a acestuia, ne întrebăm dacă este posibil ca într-un spațiu sacru să figureze un laș, un supus, un personaj lipsit de voință, unul care a refuzat lupta pentru viața și misiunea sa terestră? Și este firesc ca aceste trăsături negative să le poarte un om atât de frumos la chip și la suflet, cu o viziune asupra lumii atât de frumoasă? Firește că nu, acest lucru fiind demonstrat și de principiile estetice, și de cele morale, dar și de cele ale adevărului creat sau cunoscut.

Prin *Miorița*, națiunea română se arată lumii în esența sa: Iată cum suntem noi, românii: trăim în armonie cu lumea și cu noi înșine. Pentru noi lumea este unică și întreagă și fiecare dintre noi este parte unică ce întregește lumea. Noi nu ne temem de moarte, căci nu pretindem

la ceea ce nu este al nostru, iar ceea ce este al nostru nu ne poate fi luat nici chiar de moarte, căci moartea pentru noi nu este decât o nouă revenire la noi înșine, pe firul unei melodii cosmice, pe care o cântăm cu foc și cu drag pe munții cei mari sub bolta cerului înstelat.

Ce argumente ar putea formula cei care consideră că *a fi mioritic* este un lucru rău, de rușine, unul care ne-ar arăta, chipurile, ca un popor mai că nu de grotă, contra acestei ființe cu numele de *baci moldovean*, atât de frumoasă la chip și la suflet, o ființă care se conștientizează, legată armonios de întreaga lume?

Pornind de la principiile receptării artistice și literare, acest caz răspândit la scară națională (ca expresie intelectualistă) poate fi explicat și ca denaturare cu caracter perceptiv. Dar și denaturările perceptive sunt cauzate de anumiți factori, cel mai puternic fiind atitudinea extraestetică preconcepută față de opera literară.

O asemenea operă folclorică, prin care să-și exprime esența dăinuirii în lume, au prea puține popoare, la cele mai multe această necesitate fiind satisfăcută prin creații deseori răzlețe. Expresia *a fi mioritic* nu există nici în limba popoarelor prezența cărora în destinul nostru este mult prea semnificativă.

Ion Druță ne informa în una din multele sale mărturisiri, că Ana Ahmatova, mai întâi a acceptat, apoi a refuzat să traducă în limba rusă *Miorița*, motivând că nu dorește ca poporul său să cunoască o baladă, al cărei erou principal nu se ridică la luptă pentru viața sa. Și acest caz ar putea fi încadrat în fenomenul denaturărilor perceptive, dacă n-ar fi vorba însă de o mare poetă, pe care n-am îndrăzni s-o suspectăm de capacitate redusă de receptare artistică.

Poeta rusă, împreună cu I.Druță, au confirmat astfel ceea ce ni se spune mereu, cu text deschis (*Când v-am eliberat, purtați opinci*), fie prin bancurile cu ciukcia și moldoveni, fie prin prezența tancurilor în Transnistria, că voi, moldovenii/românii, sunteți un popor slab, incapabil să se opună cu putere și demnitate destinului, vă tânguți mereu în loc să luptați pentru viața voastră, lucru pe care-l sugerați chiar voi înșivă în capodopera voastră folclorică, de aceea trebuie să acceptați să fiți conduși de noi, căci noi nu avem așa ceva în folclorul nostru, și nu avem pentru că suntem mai puternici decât voi etc., etc. - aceasta este ideea pivot pe care a funcționat (și mai funcționează!) subtil și metodic atâta timp mașina ideologică, încât a reușit să producă suficienți interpreți „pe invers” ai valorilor noastre naționale esențiale, unul dintre produsele acestei mașini fiind și expresia *Ce să-i faci, suntem mioritici...*

Or, în sensul regretatei expresii, noi niciodată n-am fost mioritici. Mai degrabă am fost Făt-Frumos și Decebal, Codreanu și Ștefan, Gruia și Mircea, Bujor și Mihai, poate uneori și Dănilă, dar nu mai des decât Păcală. Am fost și suntem Eminescu și Iorga, Blaga și Hulubel, Eliade și Racoviță, Grigorescu și Paulescu, Brâncuși și Marinescu, Noica și Moisil, Enescu și Coandă³ etc., etc.

³ Printre 100 dintre cei mai influenți europeni, stabiliți în campania organizată de site-ul www.euro100.org, se numără și cinci români: Ștefan cel Mare (locul 16), Mihai Eminescu (17), Henri Coandă (41), Carol I (46) și Nicolae Paulescu (62) [*Timpul*, nr. 605 din 28.03.07]

Sîntem deci mioritici congenital, istoric și cultural-spiritual, în sensul dat de marile noastre spirite constructive. A *fi mioritic* înseamnă a fi exponentul valorilor care formează mesajul baladei *Miorița*, înseamnă a împărtăși acest mesaj, care reprezintă esența națiunii române. A *fi mioritic* înseamnă a fi român.

Este însă adevărat că nu toți suntem mioritici și nu în măsura generalizată a acestei valori, și aceasta pentru că peste șaptesprezece decenii identitatea noastră națională ne este declinată și diminuată, interzisă chiar, inclusiv prin educație și învățământ; deci și revenirea la calitatea de mioritici trebuie să se facă, în primul rînd, prin educație și învățământ.

Referințe

1. M.Sadoveanu, *Discurs de recepțiune la Academia Română, 9 iunie 1923*, Buc., Ed. Cultura Națională, 1923.
2. *Dreptul la nemurire* /În lectura lui Iordan Chimet. Vol.I: *Cuvintele fundamentale și miturile*. Cluj-Napoca, Ed.Dacia, 1992.
3. Radu, C., *Artă și convenție*. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.
4. *Concepția dezvoltării învățământului în Republica Moldova*//Făclia, 22 aprilie 1995.
5. Blaga, L., *Spațiul mioritic. Opere. Vol. 9: Trilogia culturii*. Buc., Ed. Minerva, 1985, p. 189-202.
6. Laertos Diogene, *Despre viețile și doctrinele filosofilor*. București, Editura Academiei Române, 1963.
7. Heidegger, M., *Originea operei de artă*. București, Ed. Univers, 1982.
8. Pop, D., *Temeiuri creștine în geneza și evoluția culturii populare române. În: Imagini și permanențe în etnologia românească*. Chișinău., Ed. Știința 1992, p. 311-317.
9. Eliade, M., *Istoria credințelor și ideilor religioase. Vol.II*. București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1986.
10. Iorga, N., *Despre „Drept” și „Dreptate”*. În: *Dreptul la nemurire. Vol.I: Cuvintele fundamentale și miturile*. Cluj-Napoca, Ed.Dacia, 1992, p. 49-53.

